

PATATES

Umut GÜL, TEAE
Dr. Sibel TAN, TEAE

1. Giriş

Patates, Dünyada en fazla tüketilen temel besin maddelerinden birisidir. Bu bitkinin kökeninin Güney Amerika (Şili'den Meksika'ya kadar uzanan alan, Peru sahilleri ve And Dağları) olduğu kabul edilmekte olup, patates tarımına 18.yy'da başlandığı bilinmektedir.

Patates, bitkisel kaynaklı beslenmede tahıllardan sonra en büyük rolü oynar. Ucuzluğu, birim alandan fazla verim alınması, besin değerinin yüksek oluşu, sindiriminin kolaylığı, kullanım alanının geniş olması ve her çeşit iklimde yetişmesi açısından, hemen hemen bütün dünya ülkeleri tarafından üretilmekte ve tüketilmektedir. Düşük oranda protein ve yüksek oranda nişasta içeren patates, yemeklik ve sanayilik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Sanayilik patateslerin renkleri beyaz yani nişastasız yüksek, yemeklik patateslerin rengi ise sarı ve protein oranı yüksektir. Patates nişasta ve ispiro endüstrisinin önemli hammaddesidir. Patates yumrusunda bulunan %10-22 oranındaki nişastadan glikoz ve dekstrin yapılıdır,(Elçi, 1994).

Türkiye'de farklı çeşitlerde patates üretimi yapılmakta olup, en çok üretilen çeşitler; Marfana, Resy, Ausania, Concorde, Russent, Bur Bank, Granda, Cosmos, Agria ve Fianna'dır. Türkiye'de tohumluk patateslerin en iyi yetiştiği yerler; Kars, Erzurum, Uludağ ve Bolu yaylalarıdır. Patates üretiminde önde gelen iller ise; Nevşehir, Çorum, Erzurum, Trabzon, Kayseri, Sivas, Niğde, Konya, Kütahya, Adapazarı, Afyon'dur. Ülkemizde 2002 yılında 205 bin hektar alanda 5,3 milyon ton patates üretilmiştir, (Anonim, 2002).

Bugün Türkiye genelinde yuvarlak veya oval yumruları olan sarı etli çeşitler yaygın olup, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgesinin bazı kesimlerinde ise beyaz etli çeşitler tercih edilmektedir. Vitamin ve mineral bakımından zengin bir besin olan patates günlük alınması önerilen C vitamini miktarının 1/3'ünü karşılarken, vitamince zengin olduğu bilinen turunçgillerden sonra ilk sırayı almaktadır. Bileşiminin %20'si karbonhidrat olan patates kolesterol içermez ve kalori değeri oldukça düşüktür (Anonim, 2003c).

2. Dünyada Durum

Dünyada toplam 19 milyon hektar alanda patates ekimi yapılmaktadır. Toplam dünya üretimi 308 milyon ton, ortalama hektara verim ise 16 tondur. Patates üretiminde Dünyada önde gelen ülkeler sırasıyla Çin, Rusya, Hindistan, Polonya, ABD ve Almanya olurken, hektara verimin en yüksek olduğu ülkeler sırasıyla ABD, Almanya, Türkiye, Hindistan, Polonya, Çin ve Rusya'dır. Türkiye'nin hektara verimde Dünya'da ön sıralarda yer aldığı görülmektedir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Çeşitli Ülkelere Göre Dünyada Patates Ekim Alanları, Üretim ve Verim (2002)

Ülkeler	Ekim Alanı (1000 ha)	Üretim (1000 ton)	Verim (ton/ha)
Çin	4.402	66.602	15
Rusya	3.229	31.900	10
Hindistan	1.211	22.143	18
Polonya	1.190	20.400	17
ABD	514	20.853	41
Almanya	284	10.975	39
Türkiye	205	5.300	26
Dünya	19.256	307.886	16

Kaynak: FAO, 2002

Çizelge 2. Çeşitli Ülkelere Göre Dünyada Patates Dış Ticaret Değerleri (2002)

Ülkeler	İhracat (1000 \$)	İthalat (1000 \$)
Hollanda	295.853	117.713
Fransa	207.998	81.939
Almanya	112.985	125.145
İtalya	108.263	92.667
Belçika	98.199	123.525
ABD	90.495	73.931
Dünya	1.458.658	1.572.738

Kaynak: FAO, 2002

Dünya patates üretiminin önemli bir bölümü üretici ülkelerde tüketilmekte ancak küçük bir bölümü uluslar arası ticarete konu olmaktadır. Dünya patates ihracatı 2002 yılında 8 milyon ton civarında gerçekleşmiştir. Bu ihracatın toplam değeri ise yaklaşık 1,4 milyar dolardır. Dünya patates ihracatında önde gelen ülkeler sırasıyla Hollanda, Fransa, Almanya, İtalya, Belçika ve ABD'dir. Yine aynı şekilde 2002 rakamlarıyla dünya patates ithalatı 8 milyon ton civarında olup değer 1,5 milyar Dolardır. Dünya patates ithalatında önde gelen ülkeler sırasıyla Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya, Fransa ve ABD'dir (Çizelge 2).

3. Türkiye'de Durum

Çizelge 3. Türkiye'de Yıllar İtibariyle Ekim Alanı, Üretim ve Verim (1980-2002)

Yıllar	Ekim Alanı (1000 ha)	Üretim (1000 ton)	Verim (ton/ha)
1980	183	3.000	16
1985	207	4.100	20
1990	192	4.300	22
1995	200	4.750	24
2000	205	5.370	26
2001	211	5.200	25
2002	211	5.200	25

Kaynak: FAO, 2002

Türkiye'de son yıllarda kaliteli tohumluk kullanımı ve üretim tekniklerinin iyileştirilmesi sonucunda artan verime bağlı olarak patates üretimi de gelişme göstermiştir. Halen yaklaşık 205 bin hektar alanda patates tarımı yapılmakta olup, yıllık üretim miktarı 5 milyon tonun üzerinde bulunmaktadır. Bir hektardan elde edilen yumru verimi ise ortalama 25-26 ton civarındadır. Verim bazı bölgelerde 60-80 tona kadar ulaşabilmekte, bazı illerde de 2-5 ton'a kadar düşmektedir (Çizelge 3).

Patates ülkemizde piyasa dalgalanmalarından en fazla etkilenen ürünlerden biridir. Dolayısıyla piyasa fiyatlarındaki artışlar bir sonraki yıl için patates ekiminin yoğunlaşmasına, fiyatlardaki düşme ise bir sonraki yılda patates ekim alanlarının daralmasına kolaylıkla sebep olabilir. Bu yüzden öncelikle etkili bir üretim ve fiyat planlaması yapılması gerekmektedir. Ekonomik bakımdan oldukça önemli olan patatesten daha fazla ve kalitede ürün elde etmek için hastalık, zararlı ve yabancı otlarla mücadele büyük önem arz etmektedir. İhracatımızda önemli bir yere sahip bulunan patatesten münferit olarak veya birlikte zarar yapan pek çok hastalık, zararlı ve yabancı ot türü bulunmaktadır. Bu çerçevede sertifikalı tohumluk üretimi çalışmalarına başlanmış halen üretimde kullanılan patates tohumunun %20'si sertifikalıdır. Patates tohum ve zararlılarla mücadele çerçevesinde, 1995 yılında Patates Entegre Mücadele Araştırma, Uygulama ve Eğitim Projesi uygulamaya konulmuş ve 1999 yılından itibaren bu mücadele konusunda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yoğun önlemler alınmıştır.

Çizelge 4. Çeşitli İllere Göre Türkiye’de Patates Ekim Alanları, Üretim ve Verim (2000)

İller	Ekim alanı (ha)	Üretim (ton)	verim (ton/ha)
Niğde	35.241	1.296.020	37
Nevşehir	25.611	979.323	38
İzmir	11.980	388.261	32
Bolu	10.130	282.601	28
Afyon	8.944	255.699	29
Trabzon	7.958	139.795	18
Konya	6.148	126.838	21
Erzurum	6.855	114.218	17
Ordu	9.204	114.059	12
TOPLAM	122.071	3.696.814	
TÜRKİYE	205.000	5.370.000	26
0%	59,5	68,8	

Türkiye’de başlıca patates üretim bölgeleri Orta Anadolu, Karadeniz, Ege ve Kuzey Doğu Anadolu bölgeleridir. En fazla üretim yapılan iller ise sırasıyla Niğde, Nevşehir, İzmir, Bolu, Afyon, Trabzon, Konya, Erzurum ve Ordu’dur. Bu illerin ekim alanı bakımından toplamı Türkiye’nin toplam patates ekim alanının %59,5’inin oluştururken, bu illerin toplam üretimi ise Türkiye’nin toplam patates üretiminin %68,8’ini oluşturur.

Çeşitli illere göre hektara patates verim miktarları incelendiğinde, verimi en yüksek olan illerin Nevşehir, Niğde ve İzmir olduğu, Türkiye ortalamasının ise hektara 26 ton olduğu görülmektedir (Çizelge 4). Hakkari, İçel, Adıyaman, Siirt, Hatay, Diyarbakır ve Bingöl

patates veriminin en düşük olduğu iller olup, bu illerde hektara verim 2 ile 9 ton arasında değişmektedir. Verimin en düşük olduğu ilimiz hektara 2 ton ile Siirt’tir.

Türkiye’nin 1994 ile 2001 yılları arasında patates ihracatını incelediğimizde 1994 yılında 36 milyon dolar olan ihracatımız 1997 yılında 47 milyon dolara yükseldiği, 1998-99 yıllarında da 14 milyon dolar civarına düştüğü görülmektedir. Bu iniş çıkışlara rağmen Türkiye’nin son on yılda en fazla ihraç ettiği ürünler incelendiğinde patatesin ilk 10 ürün arasında yer aldığı görülmektedir (Anonim, 2002). Diğer taraftan yıllara göre patates ithalat miktarları incelendiğinde patates ithalatının genelde 4-5 milyon dolar civarında gerçekleşirken 1999 yılında 11 milyon dolar’a yükseldiği görülmektedir. Bu yıllarda kontrolsüz bir şekilde ülkemize giren tohumluk patatesler genetik yapının bozularak düşük kaliteli patates üretiminin gerçekleşmesine sebep olmuştur. 2001 yılında tohum ithalatında patates ilk sırayı almıştır. Daha sonraki yıllarda menşei belli olmayan tohumlukların ülkeye girişinin sınırlanması patates ithalatını önemli ölçüde düşürmüştür 2001 yılında yalnızca 821 bin dolar civarında patates ithalatı gerçekleşmiştir (Çizelge 5).

Çizelge 5. Çeşitli Yıllar İtibariyle Türkiye’nin Patates İhracat ve İthalatı

Yıllar	İhracat		İthalat	
	Miktar (ton)	Değer (1000 \$)	Miktar (ton)	Değer (1000 \$)
1994	229,095	36,865	7,245	3,294
1995	103,532	23,871	5,893	3,598
1996	240,702	29,857	10,339	7,305
1997	222,288	47,360	9,743	4,808
1998	55,166	14,693	13,137	5,976
1999	64,607	14,510	24,298	11,381
2000	140,353	24,956	10,730	4,727
2001	105,886	12,952	2,107	821

Kaynak: FAO, 2001

4. Genel Değerlendirme

Patates üretiminde önde gelen ülkelerle mukayese edildiğinde Türkiye’de patates veriminin bu ortalamanın üstünde olduğu görülmektedir. Ancak üretim ve verimdeki bu başarılı artışın pazarlamada görülmediği ve özellikle körfez krizinden sonra dış pazardaki payımızın giderek azaldığı bilinen bir gerçektir. Bugün ülkemizde patates yetiştiriciliğinde en önemli sorun tohumluktur. Patates tohumluk ihtiyacının %99’u ithalatla karşılanmakta olup, Hollanda, Almanya, Fransa, ABD, Kanada ve Çin tohumluk ithal ettiğimiz başlıca ülkelerdir (Gök, 2003). Bu durum bir taraftan üretimde dışa bağımlılığa sebep olurken diğer taraftan kendi patates genlerimizin ve dolayısıyla toprak yapımızın giderek bozulmasına sebep olmaktadır.

Patates tarımı ile ilgili diğer bir sorun ise üretimin dalgalı olmasıdır. Patates fiyatlarının her yıl değişiklik göstermesi üretimi doğrudan etkilemektedir. Fiyatların yüksek olması çiftçileri ertesi yıl daha fazla üretim yapmaya zorlarken, ortaya çıkan üretim artışı tekrar fiyatları düşürmekte ve dalgalı bir piyasa yapısı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu üründe üretim planlamasına gidilerek fiyat istikrarı sağlanması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Geçmiş yıllarda patates ihracatını artırmak için her yıl Destekleme Fiyat ve İstikrar Fonundan (DFİF) ihracatçıya ton başına 20 dolarlık ihracat iadesi ödenmesine rağmen son yıllarda ortaya çıkan ekonomik krizi takiben bu destekleme politikası aksamıştır. Ayrıca DFİF ihracat teşvikine yönelik patates üretim ve dış ticaretinde ülkemizde önemli gelişmelere sebep olabilecektir (Yıldırım, 2003).

Dış pazarlardaki belirsizliğin giderilmesi, depolama imkanlarının iyileştirilmesi, üretimde mutlaka planlamaya gidilerek istikrarın sağlanması, ihracata verilen tek başına 20 \$ (DFİF) ihracat iadesine işlerlik kazandırılması ve miktarının artırılması, tohumlukta yerli üretim çalışmalarına ağırlık verilmesi ve etkin bir pazarlama organizasyonunun kurulması gibi sorunların çözülmesi durumunda ülkemizde patates tarımı daha iyi bir yere gelecektir.

KAYNAKLAR

1. Anonim, (2000) DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim, Ankara.
2. Anonim, (2002) DİE, İstatistik Yıllığı, Ankara.
3. Anonim, (2002), <http://www.fao.org/statistics>
4. Anonim, (2003a), <http://www.tarim.gov.tr/istatistikler>
5. Anonim, (2003b), <http://www.ciftcinet.com.tr>
6. Anonim, (2003c), <http://www.tagem.gov.tr>
7. Elçi, Ş., (1994), Tarla Bitkileri Ders Kitabı, Ankara Üniversitesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Ankara.
8. Gök, S., (2003), Dünya Gazetesi, İzmir.
9. Yıldırım, A., (2003), Dünya Gazetesi, İzmir.

TARIMSAL EKONOMİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

PK.34 06100 Bakanlıklar/Ankara
Tel:0.312.326 0006
Faks:0.312.322 8531
Web: <http://www.aeri.org.tr>
e-mail: aeri@aeri.org.tr